

Innspill til forskningsmeldingen 2004

Fakultetsmøtet for HF fag
ved Ivar Østerlie
HF-fakultetet NTNU

Deres ref.:   Vår ref.:
02/9028-4   Oslo, 23.04.2004

INNSPILL TIL FORSKNINGSMELDINGEN

Det nasjonale fagrådet for kvinne- og kjønnsforskning kommer med dette med innspill til forskningsmeldingen. Fagrådet ønsker at to satsninger på kvinne- og kjønnsforskningsfeltet blir foreslått i forskningsmeldingen:

1. Bevilgning av insentivmidler for å bidra til mainstreaming av kvinne- og kjønnsforskningsfeltet.

2. Etablering av et omfattende nasjonalt tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskningsprogram.

Kvinne- og kjønnsforskning har gjennom snart tretti år bidratt med kunnskap om hva kjønn betyr. Kjønn er ikke bare biologisk, men har strukturelle, kulturelle, symbolske og psykologiske dimensjoner. Kjønn er under endring, både som følge av bevisst politikk og som "bivirkning" av endringer i velferdsstaten, medie-offentligheten; gjennom ny teknologi/biomedisin og genteknologi og gjennom migrasjon og globalisering. Kjønn spiller en viktig rolle for seksualitet, sosial klasse, teknologi, etnisitet og religion.

Kvinne- og kjønnsforskningen i Norge har vært fremmet gjennom en dobbelt strategi ved både å integrere kunnskapen i eksisterende fagmiljøer (mainstreaming), og å bygge opp tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsmiljøer for eksempel som sentre ved universitetene. Feltet framstår som dynamisk og mangfoldig, med stor pågang av interesserte forskere. Men kjønnsforskningsmiljøene er tallmessig små og derfor dårlig tilpasset trenden med satsing på store fagmiljøer. Tilførsel av flere faste stillinger og styrking av nasjonal infrastruktur er nødvendig for forskningsfornyelse og fortsatt utvikling av spisskompetanse. Studiereformen har gitt et større fokus på undervisning hvor Norge har vært i baken i internasjonalt. Høsten 2004 starter den Nordiske forskerskolen for kvinne- og kjønns-forskning, hvor flere norske fagmiljøer er involvert. Dette er viktig for å sikre kompetanseutvikling og kunnskapsformidling, men det representerer samtidig et nytt press på ressursene. For at ikke forskningsskomponenten skal minske, bør miljøene i løpet av de kommende år derfor utvides med faste faglige stillinger og stipendiatstillinger.

Satsningsområder for implementering i forskningsmeldingen

- 1) Mainstreaming av kvinne- og kjønnsforskningsfeltet
- 2) Tverrfaglig, nasjonalt kvinne og kjønnsforskningsprogram

Mainstreaming av kvinne- og kjønnsforskningsfeltet

Kvinne- og kjønnsforskningen har bred tverrfaglig relevans. Innsatsen og kompetansen er imidlertid ujevnt fordelt mellom ulike fagområder. Det er behov for spesifikke tiltak for å integrere kvinne- og kjønnsforskning i fagområder hvor den har vært lite representert (*mainstreaming*).

Vi foreslår en strategi for mainstreaming hvor det bevilges insentivmidler som ethvert forsknings-program eller -prosjekt kan søke midler fra for å utvikle kvinne- eller kjønnsperspektiv. Midlene bør administreres av NFR. Insentivmidler bør være innrettet slik at miljøer hvor kk-perspektivet tradisjonelt ikke har vært representert stimuleres, og slik medvirke til å øke kompetansen på nye fagområder.

For å sikre at insentivstrategien gir god kvalitet må prosjektsøknader dokumentere at prosjekt-medarbeidere har kompetanse også innenfor kk-feltet. Dette kan skje gjennom utvidet tverrfaglighet der kk-forskere inviteres inn på nye områder. Kvalitetssikring er nødvendig for at mainstreaming ikke skal forringe forskningsfeltet. Nye møteplasser kan dessuten gi viktige innspill til den allerede etablerte kk-forskningen.

Erfaringer fra NTNU viser at en bevisst utvidelse av kunnskapsfeltet i teknologifagene var vellykket med henblikk på rekruttering av kvinner. Det er derfor god grunn til å anta at mainstreaming - og den kunnskapsutvidelse det medfører - også er likestillingsfremmende. Initiating av insentivmidler har fellestrekk med en viktig likestillingsstrategi i EU-sammenheng: Alle EU-søknader må inneholde en vurdering av hvordan kk-perspektivet ivaretas (evt. argumenter for hvorfor det ikke er relevant i det enkelte prosjekt).

Tverrfaglig, nasjonalt kvinne- og kjønnsforskningsprogram

Internasjonalt har kk-forskningen gjennom de siste årtiene utviklet seg til et eget forskningsfelt med kjennetegn som gjelder for etablerte akademiske felt: Egne institutter og sentre, egne undervisnings-program, egne internasjonale organisasjoner, nettverk, konferanser og internasjonale tidsskrift. Det finnes biblioteker, databaser, håndbøker, abstract-samlinger og andre referanseverk over internasjonal kk-forskning. De fleste akademiske forlag utgir egne kataloger for "Women's and Gender Studies". For at Norge fortsatt skal være medspiller på denne voksende internasjonale arenaen, må feltet styrkes som eget fagfelt.

En vellykket mainstreamingsstrategi forutsetter at det finnes kk-miljøer hvor kjønn er hovedtema. Disse miljøene kan utvikle spisskompetanse på mer stabil basis, fastholde tverrfagligheten, og sikre at forskerrekruttering og forskerutdanning innen feltet får oppmerksomhet. Som eget fagfelt har kk-forskningen en sterk tradisjon for vitenskapskritikk og grunnlagsteoretiske diskusjoner. Norge var tidlig ute med å institusjonalisere kk-forskningen som fagområde, men forskningspolitikken de seinere år har betydd mindre

pengar til de fagområder der feltet er sterkt enn der det er svakt. Dersom Norge skal beholde og videreutvikle den kompetansen som er bygget opp, må kk-miljøene styrkes parallelt med mainsteamingstrategien.

Mangel på samfunnsrelevant kunnskap kan identifiseres på en rekke aktuelle områder. Noen eksempler (listen er ikke uttømmende) på områder hvor kunnskap ville være vesentlig, også som faglig støtte til mainsteaming:

Arbeidsliv eller familieliv? Både arbeidsliv og familieliv er under press. Hvilke refleksjoner om likestilling fins i det moderne arbeidsliv? Hvordan samvirker endringer i velferdsstaten med et kjønnsdifferensiert arbeidsmarked og muligheter til familieliv for menn og kvinner?

Helse, kropp og medisin, herunder etablering av møtepunkter mellom naturvitenskapelig, samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning hvor menns/kvinnens helse, forhold mellom natur og kultur, konstruksjon/opplagelse av nye folkesykdommer kunne tematiseres.

Globaliseringsprosesser og multikulturalisme, sosial integrasjon og fragmentering knyttet til nye koblinger mellom etnisitet, kjønn og klasse. Kjønn er en markant dimensjon i pågående konflikter mellom religion og vestlige likestillingsstrategier.

Teknologi og innovasjon er kulturelt og politisk betinget. Lite oppmerksomhet har hittil vært rettet mot hvordan kjønn påvirker teknologiske prosesser fra innovasjonsfase, produktutvikling og design til forbruk. Det er også et spørsmål hvordan, og i hvilken grad, teknologien forstås som kjønn. Det å forstå samspillet mellom teknologi, innovasjon og kjønn er avgjørende for å utvide feltet for nyskaping.

Endring i oppvekst og utdanning. Vi ser i dag tendenser til nye former for kjønnsdifferensieringer, f.eks. ved at jenter nå på noen måter fremtrer som utdanningssystemets "vinnere". Hva er disse tendensene uttrykk for og hvilke konsekvenser vil de få for likestilling og samfunnsutvikling generelt?

Kulturindustrien i det senmoderne samfunn. I informasjonssamfunnet får symbol- og meningsproduksjon økt betydning for politikken og maktens utførelse, der meningsproduksjon i mediene har blitt en sentral arena for politikk. Dessuten preges offentligheten av et sterkere innslag av intimisering og seksualisering. Hvilke konsekvenser har dette for forståelse av kjønnsmessig frigjøring?

Individualisering, rettighetstenkning, kjønn og seksualitet. Den siste maktutredningen ble delt på spørsmålet om forholdet mellom rettighetstenkning og demokrati. I spørsmål om underliggende normalitetsforestillinger ved begreper som demokrati, kunnskap, moral, er kjønn en god analytisk nøkkel. Samtidig blir kjønnsbegrepet også selv utfordret av oppgjøret med det heteronormative paradigmet. Heteroseksualiteten har lenge representert et stabilt og udiskutabelt premiss for samfunnets kjønnsforståelser. Hva skjer med kjønnsforståelsene når dette utfordres av at andre seksualiteter krever rett til synlighet og aksept?

Kjønnsforskning i forbindelse med HIV/Aids. Når det gjelder HIV/Aids-forskningen er forskning på samliv og kjønnsroller meget viktig. Et viktig poeng er at det både i Nord og Sør

er et problem for kvinner å kreve at en fast partner bruker kondom (jfr. rapporten "Living for tomorrow").

Et tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskningsprogram vil ha synergieffekt på et prioritert område: Rekruttering av kvinner til vitenskapelige stillinger. Forskningsfeltet øker for det første vår generelle forståelse av kjønn og hvilke mekanismer som skaper treghet i likestillingsarbeidet. For det andre har feltet hittil primært rekruttert kvinner. Både *Forskning ved et tidsskille* og rapporten *Kvinner i forskning - fra kvotering til integrering* vektla øremerking av vitenskapelige stillinger som viktige likestillingsstrategier. Øremerking av stillinger til kvinner er ikke lenger lovlig praksis i Norge, og nye tiltak er satt inn for å rekruttere kvinner (et revitalisert likestillingsarbeid på universitetene, Komité for integreringstiltak oppnevnt av UFD.) Dette er viktige tiltak ettersom kvinneandelen av vitenskapelige stillinger i FoU-sektoren samlet sett er fallende. Det er behov for økt satsning på forskning hvor det rettes søkelys på sammenhenger mellom vitenskap og samfunn med henblikk på forståelser av kjønn.

Med vennlig hilsen
Nasjonalt fagråd for kvinne- og kjønnsforskning

Beatrice Halsaa
Leder av fagrådet
Professor SKK, UiO

Rigmor Smith-Gahrsten
Sekretær for fagrådet
Daglig leder SKK, UiO